

ducitur solum gradus, nec datur instans in quo producat sola qualitas sine gradu, et tota ipsa qualitas in gradus resolvitur, quia remoto omni gradu, non restat aliquid qualitatis; ergo si gradus est modus, tota qualitas resolvitur in modos, et totus modus alterationis est productio modorum.

XXXIII. Confirmatur secundo, quia D. Thomas sæpe dicit qualitatem augeri secundum essentiam, et ignorare propriam vocem, qui dicunt augeri qualitatem secundum radicationem, seu unionem, et non secundum essentiam, ut patet in quæstione prima de virtutibus, articulo XI et in I, dist. XVII, quæstione secunda, articulo primo et in secunda secundæ, quæstione XXIV, articulo IV ad tertium. Si ergo condistinguit augmentum secundum essentiam ab augmento secundum radicationem, et concedit in intensione augeri formam secundum essentiam, et non solum secundum radicationem, necessario ponit augmentum entitativum, et non solum modale, nec enim intelligi potest augmentum secundum essentiam per solum additionem modi, cum nusquam D. Thomas dixerit intendi qualitatem per modos. Dixit autem non augeri per addimentum, scilicet diversæ rationis, aut per qualitatem numero diversam, quæ ante non præexistet in subjecto.

XXXIV. Respondetur hæc argumenta Vazquez ex supradictis manere soluta, et ex his quæ respondimus in quæstione quarta de generatione, articulo ultimo. Dicimus ergo qualitatem semel produci, et educi, et uniri totam subjecto quantum ad entitatem, non quantum ad omnes effectus, et modos talis entitatis quibus participabilis est in subjecto, quod est dicere totam formam esse eductam e subjecto, sed non totaliter. Et cum quæritur, quid

est hoc quod dicimus totaliter, et cum fit tota forma educta e subjecto, quid illi deest ut dicatur totaliter educta, respondetur nihil illi deesse in entitate, sed in modo, et applicatione, et conditione requisita, ut perfectius actuetur subjectum, et in eo participetur, et effectum perfectiorem communicet. Et sic latitudo ista non est in productione, et educatione entitatis formæ, sed in unione, et communicatione diversa. Nec enim repugnat eadem formam entitative, diversimode se explicare, et communicare subjecto secundum diversam applicationem formæ, vel dispositionem subjecti, ut ostendimus citato loco de generatione art. II, et statim etiam dicemus.

XXXV. Cum autem instatur, et quæritur, an ista unio sit eadem, vel diversa, dicimus esse eandem entitative, et diversam terminative quantum ad explicationem sui in subjecto ad quod terminatur, ut diximus ibi articulo tertio ad quartum et quintum argumentum. Et cum quæritur ut explicemus, quomodo ista unio dicatur magis perfici, cum ipsa eductio formæ sit unio, et si tota educitur, tota unitur, et tota unio producit, respondetur unionem hanc perfici, non per hoc quod ipsi formæ tribuat majus esse, aut perfectius esse, aut entitatem ejus magis producat, et inhærere faciat, sed per hoc quod potentialitatem subjecti magis vincat, et subjiciat ipsi formæ, atque ad unitatem reducat. Ut enim supralate explicavimus, et in citato loco de generatione articulo secundo unio duos effectus facit. Unum est in beneficium formæ, ut scilicet mediante tali unione sustentetur a subjecto, et habeat, seu emendicet ab illo esse, quia inhæret illi. Et in hoc non crescit unio, neque forma, quia semel educta e subjecto, totum suum esse habet. Alterum est in beneficium subjecti,

seu compositi, scilicet ut fiat unum cum forma, et ab ejus actualitate perficiatur, et actuetur. Et in hoc potest dari latitudo secundum magis, et minus vincenda per intensiorem; videlicet quando subjectum est in potentialitate ad diversas formas, et de se habet capacitatem, et indeterminationem ut illis subjiciatur, et sic est in quadam confusione, et indeterminatione ad plura, et tunc quando forma sic afficit illam potentialitatem, et confusionem ad plures formas quod totam illam confusionem sibi subjicit, et ad unitatem reducit, nec permittit ratione talis formæ oppositam admittere, aut aliquid ejus, dicitur ad unitatem reducere illam potentialitatem, et perfectius subjectum terminare, illique perfectius uniri quantum ad hunc effectum, qui per unionem intenditur, scilicet facere unitatem perfectam cum subjecto, relucendo ejus potentialitatem, et confusionem, et indeterminationem ad suam actualitatem. Quæ perfectio est nova terminatio, novusque respectus, seu communicatio ipsius unionis, quatenus facit magis unum formam et subjectum. Et hunc appellamus novum modum, seu novum effectum, aut terminationem unionis.

XXXVI. Ad id vero quod opponitur contra exempla adducta de anima variis modis se uniente diversis partibus corporis, et de quantitate diversam extensionem habente in subjecto, respondetur illa exempla in hoc tenere, et ad hoc adduci, ut constet non repugnare eadem entitative formam posse diversis modis communicari subjecto, et diversos effectus formales in eo explicare juxta diversam subjecti capacitatem, et dispositionem, sicque diversis modis uniri. Licet enim forma naturaliter, et necessario suum effectum formalem communicet subjecto, nec possit pro libito majorem,

vel minorem dare, tamen pro capacitate, et dispositione subjecti dat diversum effectum, et semper dat totum quod potest juxta illam capacitatem, et mensuram. Sicut ergo anima in parte corporis sic disposita dat talem effectum, verbi gratia in oculo, et in alia dat talem sicut in aure, ita qualitas in eadem parte subjecti potest dare majorem, vel minorem effectum intensiorem juxta dispositionem, et capacitatem subjecti, quæ dispositio, seu capacitas est major, vel minor potentialitas subjecti, et indeterminatio, aut confusio ad plures formas, quanto enim magis receditur ab ista confusione potentialitatis, perfectior sequitur actuatio, et unio ex parte formas. Quod ergo respectu diversæ communicationis, et unionis animæ facit diversa organorum dispositio, facit respectu unionis, et intensiorem qualitatis diversa potentialitatis indeterminatio, et confusio, vel determinatio, et subjectio ad unitatem formæ.

XXXVII. Quantitas autem etsi requirat diversam dispositionem raritatis, vel densitatis ut plus, vel minus extendatur in materia, tamen ista realitas raritatis, et densitatis non est quantitatis additio, vel diminutio, sed dispositio requisita ut quantitatis extensio fiat, vel non fiat. Quæ tamen extensio major, vel minor fit ab eadem forma quantitatis, solum diversa posita dispositione. Similiter eadem qualitas sine additione novæ entitatis, aut formæ præbere potest diversum effectum formalem subjecto, magisque illud sibi subjicere, et potentialitatem ejus actuare, dummodo tamen subjectum ipsum diversimode disponatur, non quidem per diversas qualitates, sicut in quantitate raritas, et densitas, sed secundum majorem, vel minorem confusionem, et indeterminationem illius potentialitatis

ad diversas formas, vel determinationem, et subjectionem ad unam, quod utique fit ab agente intendente, vel remittente qualitatem. Itaque exempla ista in hoc tenent, quod eadem forma sine nova additione entitatis, quæ etiam forma sit, vel pars formæ, licet præsupposita diversa dispositione, vel conditione ex parte subjecti, potest diversos effectus formales, vel communicationes sui præbere, ita eadem qualitas potest diversas sui communicationes, et uniones habere ad subjectum sine additione novæ formæ, vel partis formæ, supposita tamen diversa capacitate, vel dispositione subjecti, non diversa dispositione, quæ sit alia qualitas, sed quæ minor confusio, aut determinatio illius potentialitatis ad unum, cum ex se habeat conclusionem ad plura, ut explicatum est.

XXXVIII. Ad confirmationem negatur sequela. Ad probationem dicitur, quod licet qualitas intensibilis nunquam producat sine aliquo gradu, et modo intensionis, vel remissionis, non tamen solus modus producit, sed etiam realitas cum modo, sicut quantitas non producit sine aliqua figura, situ, aut ubi, non tamen resolvitur quantitas in solos modos istos, sed realitatem habet ab illis distinctam, non tamen ab illis omnibus separatam. Et sic non resolvitur qualitas in solos modos, sed in modos, et realitatem quam afficiunt modi. Et hæc realitas qualitatis producit per motum alterationis, quando primum producit qualitas, quæ ante non erat in subjecto. Hæc autem alteratio simul producit aliquem gradum qualitatis, vel intensum, vel remissum juxta virtutem agentis a quo producit, sed tamen illa gradus productio cum sit consecuta ad productionem qualitatis in suo esse, non dicitur motus intensionis, vel remissionis, sed

simpliciter motus alterationis, sicut quando res in prima sui generatione accipit locum, seu ubi, quia in aliquo loco generatur, tale ubi non producit per motum localem, sed consequens ex vi generationis tamquam aliquid illi annexum. Sic gradus intensionis, vel remissionis quando consequitur, et annectitur ipsi primæ productioni qualitatis non fit per motum intensionis, aut remissionis, sed ex vi ipsius alterationis producentis qualitatem in individuo hic et nunc, producit etiam modus ille, seu gradus ut quid consecutum, sicut ubi in prima generatione rei.

XXXIX. Unde nec oportet fieri per motum intensionis, et remissionis, quia isti motus solum producant gradus illos primo, et per se, non ut consecutos ad aliam priorem actionem, sicut motus localis producit ubi, non quomocumque, sed directe, et per se primo, non ut consecutum ad priorem actionem: nec etiam oportet quod pro aliquo momento, seu duratione producat qualitas sine ullo gradu, et postea per alium motum intensionis, vel remissionis producat gradus, sed unica, et eadem actione alterationis producit qualitas cum aliquo gradu illi annexo hic et nunc ex vi agentis sua virtute determinantis, et producentis qualitatem in tanta mensura, et sic in nulla duratione est qualitas producta sine aliquo gradu saltem ut consecuto.

XL. Ad secundam confirmationem quæ constat auctoritatibus D. Thomæ responsum a nobis est citata quæstione quarta de generatione, articulo II et III. In summa dicimus, significare D. Thomam quod forma augetur secundum essentiam, quando augetur secundum radicationem, quia augetur intrinsece in sua actualitate, quatenus est radix illius unionis, et non solum per extrinse-

cam denominationem, contra aliquos qui volebant sic radicari qualitatem in subjecto, quod ejus entitas, et actualitas maneret intacta, et sine aliqua mutatione in se, sed tota mutatione ex parte subjecti præcise se tenente. Quod omnino falsum est, et D. Thomas impugnat, quia unio ista, et radicatio ex parte ipsius qualitatis se tenet, et ad ejus essentiam, seu entitatem pertinet sic uniri. Unde non potest ipsa forma magis uniri, et radicari, nisi in se intrinsece actualior fiat, non per additionem entitatis, sed vincendo potentialitatem subjecti, ejusque confusionem determinando, et ad unitatem reducendo, et hoc non potest intelligi sine intrinseca mutatione ipsius formæ, et non solum subjecti, quia ex sua intrinseca entitate unibilis est subjecto, et radix ipsius unionis per quam fit ipsa major unitas, est radicatio.

XLI. Itaque cum augetur secundum essentiam possit intelligi dupliciter uno modo superaddendo aliquam entitatem, vel prædicatum essentialia: alio modo superaddendo intrinsecam mutationem per modificationem, et terminationem unionis vel formalem, vel radicalem, quatenus innascitur novus respectus in forma ad sic uniendum, et terminandum potentialitatem subjecti, Vazquez vult primo modo intelligi debere S. Thomam cum dicit formam augetur secundum essentiam: nos secundo modo. Nam si primo modo intelligatur D. Thomas, redditur sibi ipsi contrarius dum aliis locis planissime affirmat intensionem fieri sine additione entitatis, et formæ (ut præcedenti articulo citavimus.) Et præterea ipse D. Thomas se ipsum clarissime explicat illis ipsis locis, quæ citat Vazquez si integre legantur. Dicit enim sic 2-2, quæst. xxiv, art. iv ad tertium dicendum: « Quod quidam dixerunt

charitatem non augeri secundum essentiam, sed solum secundum radicationem in subjecto, vel secundum fervorem, sed hi propriam vocem ignoraverunt: cum enim accidens sit, ejus esse est inesse. Unde nihil est aliud ipsam secundum essentiam augeri quam eam magis inesse subjecto, quod est eam magis radicari in subjecto. » Similiter etiam ipsa essentialiter est virtus ordinata ad actum, unde idem est augeri ipsam secundum essentiam, et ipsam habere efficaciam ad producendum ferventiorum dilectionis actum. Augetur ergo essentialiter, non ita quidem quod esse incipiat, vel esse desinat in subjecto, sicut objectio illa procedit, sed ita quod magis ac magis in subjecto esse incipiat. Quid clarius poterat dicere D. Thomas pro explicando isto augmento secundum essentiam, quod scilicet nihil aliud est eam secundum essentiam augeri, quam eam magis inesse subjecto. Quæ verba si Vazquez attendisset, vel retulisset tamquam sensum D. Thomæ ita retorqueret. Idem sentit D. Thomas in quæstione prima de virtutibus, art. xi. Et adhuc melius videri potest in quodlibeto ix, articulo. xix, ubi apertissime explicat quo modo intelligendum sit charitatem in essentia augeri, id est, augmentum ejus esse in essentia qualitatis, quia fit per intrinsecam ejus perfectionem. Cujus verba retulimus dicta quæstione iv de generatione, art. iii.

XLII. Cum autem quæritur ubi dixerit D. Thomas qualitatem intendi per modos, dicimus id dixisse in omnibus locis in quibus docet fieri intensionem non per additionem entitatis, et formæ, sed per radicationem, et unionem, negata enim additione formæ, et entitatis, quid restat nisi additio modi.

XLIII. Reliqua quæ difficultatem, facere possunt circa augmentum

intensionis, et extensionis, videri possunt dicta quæstione IV de generatione et quæst. XXVII logicæ, articulo ultimo, cum his quæ supra articulo præcedenti dicta sunt.

XLIV. An vero quolibet actu augetur habitus, disputandum nobis est 2-2, quæst. XXIV, art. VI, eo quod præcipua difficultas in hoc puncto est circa meritum talis augmenti, seu modum augendi meritorie, quod ibi tractandum est.

ARTICULUS VIII.

Quid de generatione, et corruptione habituum notandum sit?

Breviter difficultates, quæ pertinent ad generationem, et corruptionem, atque diminutionem habituum in hoc articulo per dubitationum colligemus, ut nihil de his quæ ad materiam habituum pertinent relinquamus intactum.

QUÆRITUR PRIMO AN OMNES HABITUS GENERENTUR PER PLURES ACTUS; AN VERO POSSIT UNICO ACTU GENERARI HABITUS, ET QUINAM ISTI SINT.

I. Pro resolutione supponendum est posse habitum generari, vel quantum ad suam substantiam, et speciem, vel quantum ad modum, et accidentalem perfectionem. Habitus quoad substantiam, et essentiam consideratur in ordine ad objectum: quoad modum vero, et accidentalem perfectionem consideratur in ordine ad subjectum. In ordine ad objectum dicitur habitus quando versatur circa objectum firmum, et certum, ita quod inde, scilicet ex objecto sortiatur etiam, seu petat permanentiam, et firmitatem sicut in habitibus acquisitis scientia, in

infusis fides, et spes, etc. In ordine ad subjectum sortiuntur habitus firmitatem, et permanentiam, quando ipse habitus ita vincit, et subiecit ad suum exercitium subjectum, ut in exercendis, et eliciendis actibus subjectum non sentiat difficultatem, sed firmiter, et prompte operetur. Hoc enim signum ponit philosophus generati habitus, quando quis prompte, et delectabiliter operatur. Et bene stat generari habitum, qui ex objecto sit firmus, puta ex certitudine objecti, ut scientia, et fides, et tamen ex parte subjecti sentire difficultatem in exercitio illius, aut propter pravas dispositiones contrarias, aut propter subjecti deficientiam, et modicam exercitationem.

II. De acquisitione habitus quantum ad istum secundum modum, qui accidentaliter habitui est, et ex parte subjecti se tenet, constat quod non acquiritur iste modus, et facilitas regulariter loquendo nisi pluribus actibus, et consuetudine, atque labore, consuetudo autem non dicit unicum actum, sed plures. Qua ratione philosophus II ethicorum, cap. I dixit: « Quod ædificatores ædificantes, et citharædi pulsantes citharam fiunt, pari modo justi agentes justa, et modesti, etc. » Ratio vero est tum quotidiana experientia, quia videmus homines non reddi promptos ad ista opera non solum in voluntate, sed etiam in intellectu ut in artibus, et scientiis quantum ad expeditam exercitationem nisi consuetudine aliqua, et pluribus actibus sint exercitati, sic enim quotidiano exercitio disputationum in scientiis crescimus; tum etiam, quia subjectum ad exercitium expeditum alicujus scientiæ, vel artis non solum dependet ab ipso habitu, sed etiam a multorum impedimentorum remotione, quæ solent liberum, et promptum exercitium impedire. Nec est autem

consequens, quod si unico actu acquiratur aliqua dispositio, vel habitus ad aliquid operandum, continuo tollantur omnia impedimenta ut prompte, et libere quis possit in illa operatione exerceri. Et sic indigebit ad hoc habendum pluribus actibus, atque exercitatione, et consuetudine. Si tamen aliquis actus quo habitus acquiratur sit ita vehementer, et intensus quod æquivalet exercitio, consuetudinique multorum, et subjectum sit ita bene dispositum, quod non a multis contrariis, et impedimentis molestetur, poterit unico actu modum istum acquirere, sed hoc non contingit regulariter, quia nec isti actus sunt ita intensi, nec subjectum sic dispositum, et expeditum, ut possit unico actu reddi promptum, et exercitatum ad operandum. Quando autem sic per plures actus generatur ista facilitas, et expeditio, quid singuli actus faciant in subjecto, aut quomodo ultimus operetur in virtute præcedentium, dicemus sequenti dubio, eadem enim difficultas est de ipso habitu quoad substantiam, quando contingit non unico, sed pluribus actibus acquiri.

III. De primo ergo modo acquirendi habitum, scilicet quoad substantiam, et speciem suam difficultas est, an semper generetur habitus per unum actum; an vero aliqui habitus sint qui per plures actus generentur, alii per unicum. Nam illi auctores, qui non distinguunt essentialiter habitum a dispositione, sed solum ratione alicujus accidentaliter differentiæ, puta quia habitus difficilius removetur a subjecto, et diuturnius permanet, dispositio vero non, consequenter sentiunt quod sicut quolibet actu potest produci aliqua dispositio in subjecto in ordine ad similem actum, ita etiam habitus generatur, quia ipsa dispositio substantialiter habitus est et

solum de est illi permanentia, et immobilitas major in subjecto. Ita tenent multi recentiores super hanc quæstionem LI D. Thomas et pater Suarez in metaph. disp. XLIV, sect. IX. Ex antiquis citantur Durandus in I, dist. XVII, quæst. VIII ad secundum; Scotus ibidem quæst. III; Henricus, Gabriel, et alii apud Montesinos hic disp. XXXII, quæst. V. At vero pater Vazquez hic disp. LXXVIII, cap. VII et VIII censet omnem habitum, sive in intellectu, sive in voluntate, sive sit scientiæ, sive opinionis, acquiri pluribus actibus, loquendo de habitu quoad statum habitus: nam in statu dispositionis etiam fatetur unico actu acquiri posse. Nec assentit D. Thomæ distinguenti inter habitum intellectualem, et moralem, quod moralis, scilicet virtus propter resistantiam appetitus, et contingentiam voluntatis semper pluribus indiget actibus, ut vincatur ejus difficultas, et generetur habitus. Intellectualis autem, si sit evidens, unico actu generari potest; si inevidens ut opinativus, indiget pluribus. Non acquiescit huic distinctioni pater Vazquez, sed generatim, et sine discrimine omnes habitus docet pluribus actibus debere acquiri. Ipse enim non loquitur de habitu nisi prout habet statum habitus, distinguiturque a dispositione in statu dispositionis.

IV. Nihilominus sententia D. Thomæ in hac quæstione XLI, art. III, apertissima est, quod in voluntate, et appetitu non potest causari habitus virtutis nisi per plures actus. In parte autem apprehensiva potest causari habitus unico actu, quando est habitus scientificus, qui procedit ex propositionibus per se notis firmiter convincentibus intellectum. Addit tamen D. Thomas limitationem, quod hoc intelligitur de habitu ut tenet se ex parte intellectus possibilis, et secundum quod inhæ-